

կաշրջանում այդ անհամապատասխանությունը փոխհատուցվում էր գիտության ապահովման հանդեպ էքստենսիվ մոտեցմամբ: Սակայն շուկայական տնտեսության պայմաններում ակնհայտ դարձավ ոչ միայն գիտության էքստենսիվ ուղով զարգացման անհնարիությունը, այլև այդպիսի պայմաններում գիտական հետազոտությունների հեռանկարային ուղղությունների ընտրության անհրաժեշտ մեխանիզմի և հետազոտական ծրագրերի ձևավորման բացակայությունը: Բացակայում էր անընդհատ գործող գիտական փորձաքննության համակարգը, մշակված չէր հասցեական ֆինանսավորման համակարգը և ի վերջո ստեղծված չէին բավարար պայմաններ ազատ ստեղծագործական ինքնարտահայտման համար:

Հաշվի առնելով զարգացման էքստենսիվ ուղուց ինտենսիվին անցնելու անհրաժեշտությունը՝ հիմնված կառուցվածքի վերակազմավորման և կառավարման օպտիմալացման վրա, դեռ 1990-ական թվականների կեսերին Ռուսաստանի Դաշնությունը փորձեր է կատարել ներմուծելու և օգտագործելու ֆոնդերը որպես ենթակառուցվածքի տարր, իբրև կազմակերպական և խթանող ուժ գիտատեխնիկական գործունեության կարգավորման շրջանակներում: Այդ ժամանակահատվածում ֆոնդերի խնդիրներն էին՝ լավագույն գիտական մտահղացումների ընտրությունը և դրանց իրականացմանն աջակցությունը, ստացված արդյունքների վերլուծությունը և տարածումը հասարակության շրջանում ու արդյունաբերությունում:

Ֆինանսավորման անկայունության, մրցութային գործունեությանը վերաբերող օրենսդրության անբավարար մշակման, մտավոր սեփականությանը և գիտելիքների առևտրայնացմանն առնչվող խնդիրների գծով օրենսդրության անբավարար վիճակի, միջազգային գիտական գործունեության հետ կապված իրավական և ֆինանսական մի շարք հարցերի թերի մշակման պայմաններում ֆոնդն օգտագործվում է պետության կողմից որպես գիտատեխնիկական և նորամուծական գործունեության իրականացման գործուն լծակ:

Այնուամենայնիվ, ֆոնդը, որպես ոչ պետական գիտական կազմավորման գործողության ձև, դարձել է նորամուծական գործունեության պետական կարգավորման կազմակերպարարական մեխանիզմի տարրերից մեկը, քանի որ այն միանշանակ կարելի է դասել նորամուծական ենթակառուցվածքի տարրերի շարքին: Այն գործում է նորամուծական գործընթացի բոլոր փուլերում՝ սկսած նորամուծական նախագծերի իրականացման առաջնային փուլերից: Ֆոնդն իբրև նորամուծական ենթակառուցվածքի տարր և գիտական կազմակերպության օպտիմալ կազմակերպարարական ձև կոչված է վերացնելու գիտություն-տեխնոլոգիա-արտադրություն-շուկա շղթայում առկա անջրպետները: Այսպիսով, կան բոլոր հիմքերը համարելու, որ ֆոնդը հատուկ կազմակերպական կառուցվածք է, որը ունակ է ձևում ձևով արձագանքելու շուկայի պահանջներին և վերլուծելու այնտեղ տեղի ունեցող փոփոխությունների միտումները, ունենալու այս կամ այն ճյուղում գիտական, տեխնոլոգիական մշակումների վերաբերյալ համակարգված տեղեկատվություն, այդ հիմքի վրա ընտրելու հեռանկարային գիտական մշակումները, ստեղծելու մեխանիզմներ, որոնք թույլ կտան գիտնականներին գործնականում զարգացնել իրենց մտքերը և դրանից ստանալ շահույթի համապատասխան մասնաբաժինը:

Ա. ԲԱՏԻԿՅԱՆ

*Ճարտարապետա-շինարարական
համալսարանի ասպիրանտ*

ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԴԱՇՏԻ ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԶԱՅԼԵՐԸ ՆՈՐԱՄՈՒԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ

Անկախության ձեռքբերումից հետո, տնտեսական զարգացման հեռանկարներն արդեն կապելով սեփական միջոցների ու ռեսուրսների հետ, ակնհայտ դարձավ, որ վերջիններիս ոչ շռայլ լինելու պայմաններում պետք է գոնե եղածներից առավելագույն օգուտ քաղել:

Հայաստանի Հանրապետությունում մտավոր ներուժն այն էական ռեսուրսն է, որի արդյունավետ օգտագործումը կարող է զգալիորեն մեղմացնել այն բացասական ազդեցությունը տնտեսության վրա, որն առաջ է գալիս առկա բնական պաշարների և տրանսպորտային ուղիների սահմանափակումների պայմաններում:

Նորամուծական գործունեության համար բարենպաստ միջավայրի ապահովումը բնակչության կենսամակարդակի ու երկրի տնտեսության մրցունակության բարձրացման, շրջակա միջավայրի պահպանության ու պաշտպանունակության ամրապնդման հիմքն է հանդիսանում: Այս առումով պետության կողմից կատարվել են որոշակի քայլեր. մասնավորապես այս ոլորտում արդեն իսկ ձևավորվել է որոշակի իրավական դաշտ:

Նորամուծական գործունեության ոլորտում իրավական դաշտի ստեղծման առաջին քայլը կատարվեց 2005թ.-ին, երբ մշակվեց «Հայաստանի Հանրապետությունում ինովացիոն գործունեության հայեցակարգ», որի նպատակը երկրի կայուն և անվտանգ զարգացումն ու մրցունակության բարձրացումն էր, բարենպաստ նորամուծական միջավայր ապահովող համաշխարհային տնտեսական համակարգում տնտեսական և գործընկերային գրավչություն ունեցող ազգային նորամուծական համակարգի հետևողական ձևավորմանը, նրա հիմքերը դնելու համար անհրաժեշտ ամենակարևոր տարրերի ու ենթակառուցվածքների ստեղծմանն ու զարգացմանն ուղղված քաղաքականության մոտեցումների և սկզբունքների ամրագրումն էր:

Որպես հայեցակարգի ընդունման անհրաժեշտություն նշվում է Հայաստանի տնտեսության զարգացման այնպիսի մոդելի ընտրության հրամայականը, որի հիմքում դրված կլինի գիտելիքների գործնական կիրառությունը:

Հայեցակարգի ընդունումն այս ոլորտում առաջին լուրջ քայլն էր և այն պարունակում է ազգային նորամուծական համակարգի ձևավորման, նորամուծական ձեռնարկատիրության զարգացման, ոլորտի օրենսդրական դաշտի թերությունների վերացման և կատարելագործման, նորամուծական ենթակառուցվածքի զարգացման, վեճաբարային և լիզինգային համակարգերի ձևավորման նախաձեռնողական մոտեցում: Ինչպես

նաև հայեցակարգում նախատեսվում են համապատասխան պետական երաշխիքներ և պետության մասնակցությամբ վեճաբանության հիմնադրամների ստեղծում մասնավոր ներդրողների ռիսկերն իջեցնելու համար:

Հայեցակարգում կարևորվում է նաև մտավոր սեփականության պահպանման և պաշտպանության նորմատիվաիրավական բազայի անհրաժեշտ կատարելագործումը, այն տնտեսական շրջանառության մեջ մտցնելը, արտադրանքի նորմերը, ստանդարտները և սերտիֆիկացման համակարգերն այդ բնագավառում համաշխարհային չափանիշներին համապատասխանեցնելը:

Օրենսդրական դաշտի կատարելագործման որպես հաջորդ քայլ դիտարկվում էր «Ինովացիոն գործունեությանը պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի մշակումը և ընդունումը: Նախատեսվում էր, որ օրենքում, ի բիլս այլ առաջարկությունների, պետք է հստակ սահմանվեին նաև.

- պետության կողմից նորամուծական քաղաքականության բնագավառում ռազմավարությունը,
- ազգային նորամուծական համակարգի ձևավորման սկզբունքները,
- պետության կողմից իրականացվող գործառնություններն՝ ուղղած նորամուծական արդյունքի իրացմանը նպաստելուն,
- նորամուծական համակարգի բաղկացուցիչ մասերի, մասնավորապես, տեխնոպարկերի, տեխնոլոգիական ինկուբատորների, վերլուծական տեղեկատվական համակարգի ձևավորման և գործունեության հիմնական սկզբունքները,
- նորամուծական հիմնադրամների ձևավորման, վեճաբանության կապիտալի գործունեության ձևավորման և շրջանառության օրենսդրական հիմքերը:

2006թ. մայիսին ընդունվեց «Ինովացիոն գործունեությանը պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքը, որում սակայն լուսաբանված չեն վերոնշյալ կետերից և ոչ մեկը, ինչն էլ սահմանափակում է օրենքի գործողության արդյունավետությունը և նվազեցնում է նորամուծական գործունեությանն աջակցության հնարավորությունների հստակությունը:

Ազգային նորամուծական համակարգի ձևավորման համար խոչընդոտ է հանդիսանում նաև այն հանգամանքը, որ ոլորտը կարգավորող փաստաթղթերում չեն հստակեցվում պետության կողմից նորամուծական գործունեության աջակցության (այդ թվում ֆինանսական) մեթոդները, սկզբունքները: Այսինքն հասկանալի չեն այն ճանապարհները, որոնցով հնարավոր կլինի կյանքի կոչել նախատեսված ծրագրերը:

Հայեցակարգում ամրագրված են գիտելիքի վրա հիմնված տնտեսության ձևավորման մոտեցումները, որոնց հիման վրա մշակվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում ինովացիոն համակարգի ձևավորման 2005-2010 թվականների ծրագիր»: Ծրագրում տնտեսության կայուն զարգացման ուղղում անցումը պայմանավորվում է նաև երկրում նորամուծական համակարգի ձևավորմամբ, որը դիտարկվում է իբրև գիտահետազոտական, փորձակոնստրուկտորական և արտադրական փոխկապակցված կազմակերպությունների ու դրանք սպասարկող ենթակառուցվածքների ամբողջություն:

Նորամուծական համակարգի ձևավորման համար գերակա խնդիրներ են համարվում մտավոր և արդյունաբերական սեփականության քաղաքակիրթ շուկայի զարգացման մեխանիզմների գործարկումը, նորամուծական կազմակերպությունների գործունեության համար անհրաժեշտ իրավական դաշտի ստեղծումն ու ֆինանսական աղբյուրների ապահովումը, նորամուծությունների տեղեկատվական բազայի ստեղծումը:

Այս ծրագիրը մեկ քայլ առաջընթաց է պարունակում դիտարկվող հնարավոր ֆինանսավորման աղբյուրների բազմազանության տեսանկյունից: Սակայն այն ավելի արժեքավոր կդառնա, եթե ավելի հստակ նշվեն այդ աղբյուրների օգտագործման պայմանները, հստակեցվեն համատեղ ֆինանսավորման համամասնությունները:

Նորամուծական գործունեության խթանման համար զգալի կարևորություն ունի նաև ֆինանսավորման անուղղակի մեթոդների ակտիվորեն կիրառումը, ինչպիսին կարող են հանդիսանալ հարկային, մաքսային բեռի թեթևացումը: Մասնավորապես որպես այդպիսի քաղաքականության կիրառման վառ օրինակ կարող է ծառայել «Շահութահարկի մասին ՀՀ օրենքի» 15-րդ հոդվածը, որում նշվում է, որ հարկվող շահույթը որոշելիս համախառն եկամուտը նվազեցվում է գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների վրա կատարված ծախսերի չափով՝ այդ ծախսերի կատարման տարվա ընթացքում ամբողջովին: Այս հոդվածից արդարացիորեն օգտվում են գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներով զբաղվող ընկերությունները, ինչը բավական չափով թեթևացնում է նրանց հարկային բեռը:

Նորամուծական գործունեության ոլորտում գործող օրենսդրական դաշտի ձևավորման քայլերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դրվել են այն հիմնաքարերը, որոնց հիման վրա պետք է զարգանա նորամուծական գործունեությունը Հայաստանի Հանրապետությունում: Անհրաժեշտ է միայն, որպեսզի ոլորտի կայացման գոտ իրավական դաշտի ապահովման մակարդակից պետությունն արդեն անցում կատարի ավելի գործնական մակարդակի և հստակորեն սահմանի խաղի որոշակի կանոններ գործունեության տվյալ ոլորտում ներգրավվածների համար՝ հաշվի առնելով ոլորտին բնորոշ ռիսկայնության և անորոշության բարձր աստիճանը, պահանջվող ռեսուրսների ծավալը, ինչպես նաև այս ոլորտում առաջատար դիրքեր զբաղեցնող երկրների փորձը: